IRFAN
AKADEMIYASI
ILM • TA'LIM • TARAQQIYOT

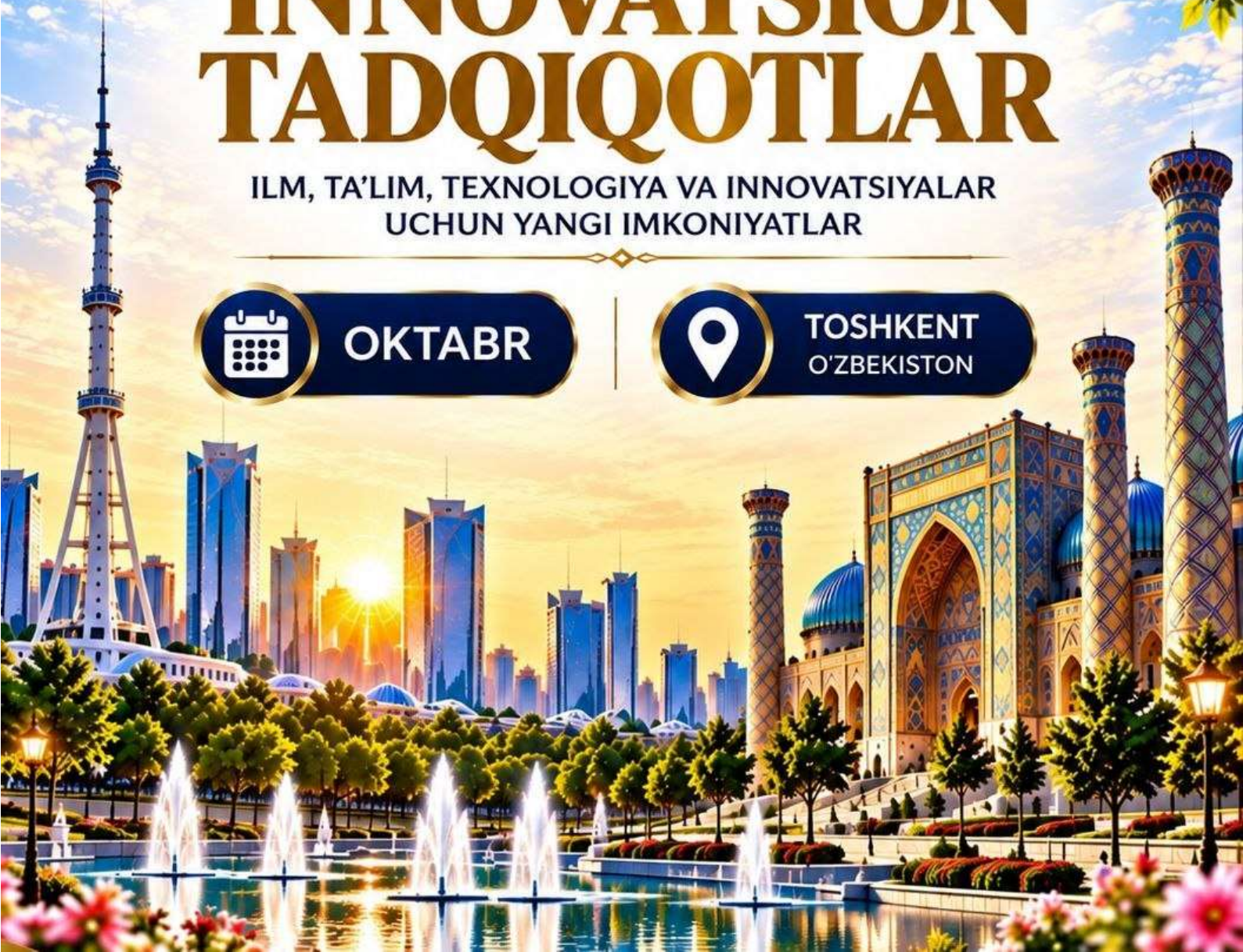
RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY KONFERENSIYASI

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILM, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA INNOVATSIYALAR
UCHUN YANGI IMKONIYATLAR

OKTABR

TOSHKENT
O'ZBEKISTON

KASBIY METODIK KOMPETENTLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI

Adilova Charos Alim qizi

Guliston davlat universiteti o'qituvchisi,

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

https://doi.org/10.5281/zenodo.23254559

Annotatsiya. Tezisda bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy-metodik kompetentligini takomillashtirishga asos bo'ladigan metodologik yondashuvlar tahlil qilingan. Kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo'naltirilgan, shaxsga yo'naltirilgan, konstruktivistik, kontekstli hamda refleksiv-adaptiv yondashuvlarning mazmuni va o'zaro bog'liqligi ochib berilgan. Mazkur yondashuvlarni integrativ qo'llash nazariy bilimni metodik qaror, dars loyihasi va refleksiv faoliyatga aylantirish imkonini berishi asoslangan.

Kalit so'zlar: kasbiy-metodik kompetentlik, metodologik yondashuv, bo'lajak ingliz tili o'qituvchisi, kompetensiyaviy yondashuv, faoliyat, kontekst, refleksiya, adaptiv ta'lim.

Bo'lajak ingliz tili o'qituvchisining kasbiy-metodik kompetentligi tilni bilish, metodik bilim, darsni loyihalash, kommunikativ faoliyatni boshqarish, baholash va refleksiya ko'nikmalarining yaxlit birligini ifodalaydi. Uni takomillashtirish alohida metodlar yig'indisiga emas, balki ta'lim maqsadi, mazmuni, faoliyat shakli va natijasini muvofiqlashtiradigan metodologik asoslarga tayanishi lozim.

Tadqiqotning maqsadi kasbiy-metodik kompetentlikni takomillashtirishga xizmat qiluvchi metodologik yondashuvlarni aniqlash hamda ularning funksional uyg'unligini asoslashdan iborat. Buning uchun pedagogik va metodik adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, qiyoslash, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi.

Kompetensiyaviy yondashuv ta'lim natijasini talabaning egallagan ma'lumotlari bilan emas, kasbiy vaziyatda namoyon etadigan harakati orqali belgilaydi. Bu yondashuvda bo'lajak o'qituvchi dars maqsadini shakllantirishi, mos metod va resursni tanlashi, kommunikativ topshiriq yaratishi hamda natijani mezon asosida baholashi kerak. Kompetensiyaga asoslangan ta'lim bilim, ko'nikma, qadriyat va xulq-atvorning amaliy

namoyon bo‘lishini baholashni nazarda tutadi [1].

Tizimli yondashuv kasbiy-metodik kompetentlikning motivatsion, kognitiv, operatsion-faoliyatli, kommunikativ va refleksiv tarkiblarini o‘zaro bog‘langan tizim sifatida ko‘rishga imkon beradi. Bir komponentdagi o‘zgarish boshqa komponentlar rivojiga ham ta’sir qiladi. Shu sababli metodik tayyorgarlik mazmuni, o‘quv topshiriqlari, raqamli vositalar va baholash mezonlari yagona maqsadga yo‘naltirilishi zarur.

Faoliyatga yo‘naltirilgan yondashuvda kompetentlik real yoki modellashtirilgan kasbiy harakat jarayonida shakllanadi. Mikrodars, pedagogik vaziyat, dars ishlanmasi, o‘zaro kuzatuv va metodik loyiha talabaning bilimini amaliy qarorga aylantiradi. Bu jarayonda talaba tayyor algoritmni takrorlamaydi, balki vaziyatni tahlil qiladi, yechim tanlaydi va natijasini baholaydi.

Shaxsga yo‘naltirilgan va adaptiv yondashuvlar talabaning til darajasi, metodik tayyorgarligi, qiziqishi va o‘rganish sur’atini hisobga olishni talab etadi. Individual ta’lim trayektoriyasi umumiy kasbiy talablarni pasaytirmaydi; aksincha, ularga erishish yo‘li, topshiriq murakkabligi, yordam turi va teskari aloqa shaklini farqlaydi. Natijada talabaning mustaqilligi va kasbiy mas’uliyati kuchayadi.

Konstruktivistik yondashuvga ko‘ra, metodik bilim tayyor shaklda uzatilmaydi, balki oldingi tajriba, muammoli vaziyat, muloqot va refleksiya asosida faol ravishda quriladi. O‘qituvchi talabaga tayyor javob beruvchi emas, metodik muammoni anglash va asoslangan yechim ishlab chiqishga ko‘maklashuvchi tashkilotchi vazifasini bajaradi [2].

Kontekstli yondashuv nazariy tayyorgarlikni kelajakdagi pedagogik faoliyat sharoitiga yaqinlashtiradi. Sinfdagi turli til darajalari, vaqt cheklovi, o‘quvchilarning sust ishtiroki yoki baholashdagi noaniqlik kabi vaziyatlar metodik topshiriq mazmuniga kiritiladi. Xorijiy til o‘qituvchilarini tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv nazariya, maxsus metodik fanlar va pedagogik amaliyotning izchil bog‘lanishini talab qiladi [3].

Refleksiv yondashuv talabaning o‘z metodik qarorini tahlil qilishi, kuchli va zaif jihatlarini aniqlashi hamda keyingi faoliyatini tuzatishini ta’minlaydi. Refleksiya kundaligi, video tahlil, o‘zaro baholash va rubrika asosidagi o‘zini baholash bu yondashuvning amaliy

vositalaridir. Refleksiya bo‘lmasa, bajarilgan topshiriq tajribaga aylanishi mumkin, biroq barqaror kasbiy xulosaga aylanmaydi.

1-jadval.

Kasbiy-metodik kompetentlikni takomillashtirishga xizmat qiluvchi yondashuvlar

Yondashuv	**Asosiy vazifasi**	**Amaliy vositalar**	**Kutiladigan natija**
Kompetensiyaviy	Natijani kasbiy harakat orqali belgilash	Metodik vazifa, rubrika, portfolio	Bilimni amalda qo‘llash
Tizimli	Komponentlar yaxlitligini ta’minlash	Model, mezonlar tizimi, monitoring	Muvofiqlashtirilgan rivojlanish
Faoliyatga yo‘naltirilgan	Kasbiy harakatni mashq qildirish	Mikrodars, loyiha, pedagogik vaziyat	Metodik ko‘nikma va tajriba
Shaxsga yo‘naltirilgan va adaptiv	Individual farqlarni hisobga olish	Darajali topshiriq, individual yo‘l, teskari aloqa	Mustaqillik va shaxsiy o‘sish
Konstruktivistik	Bilimni faol va hamkorlikda qurish	Muammoli topshiriq, munozara, hamkorlik	Asoslangan metodik qaror
Kontekstli	Ta’limni kasbiy vaziyatga yaqinlashtirish	Case, simulyatsiya, amaliyot	Nazariya va amaliyot integratsiyasi
Refleksiv	Faoliyatni tahlil va korreksiya qilish	Video tahlil, kundalik, o‘zini baholash	O‘zini rivojlantirish qobiliyati

Nazariy tahlil kasbiy-metodik kompetentlikni birgina yondashuv asosida to‘liq takomillashtirib bo‘lmasligini ko‘rsatdi. Kompetensiyaviy yondashuv kutiladigan natijani, tizimli yondashuv tarkib va aloqalarni, faoliyatga yo‘naltirilgan hamda kontekstli yondashuvlar amaliy mexanizmni belgilaydi. Shaxsga yo‘naltirilgan va adaptiv yondashuvlar individual rivojlanishni, konstruktivistik yondashuv bilimni faol qurishni, refleksiv yondashuv esa natijani anglash va korreksiya qilishni ta’minlaydi.

Mazkur yondashuvlarning integratsiyasi “diagnostika - maqsad - kasbiy vazifa - faoliyat - teskari aloqa - refleksiya - korreksiya” izchilligida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Bunda har bir topshiriq kuzatiladigan metodik harakat va aniq baholash mezoni bilan bog‘lanadi. Raqamli vosita yoki edutainment elementi esa mustaqil maqsad emas, mazkur izchillikni qo‘llab-quvvatlovchi didaktik vosita sifatida tanlanadi.

Kasbiy-metodik kompetentlikni takomillashtirishning metodologik asosi kompetensiyaviy, tizimli, faoliyatga yo‘naltirilgan, shaxsga yo‘naltirilgan, konstruktivistik, kontekstli hamda refleksiv-adaptiv yondashuvlarning integrativ birligidan iborat. Ularning uyg‘unligi bo‘lajak ingliz tili o‘qituvchisining metodik bilimini kasbiy qaror, amaliy faoliyat va o‘zini rivojlantirish mexanizmiga aylantiradi. Shuning uchun ta’lim mazmuni va baholash vositalari alohida yondashuvlar bo‘yicha emas, yagona kasbiy natijaga xizmat qiladigan yaxlit tizim asosida loyihalanishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gervais J. The operational definition of competency-based education. The Journal of Competency-Based Education. 2016. Vol. 1, No. 2. P. 98-106. https://doi.org/10.1002/cbe2.1011

2. Holt-Reynolds D. What does the teacher do? Constructivist pedagogies and prospective teachers’ beliefs about the role of a teacher. Teaching and Teacher Education. 2000. Vol. 16, No. 1. P. 21-32. https://doi.org/10.1016/S0742-051X(99)00032-3

3. Tadeieva M. The methodological training of future university teachers to implement intercultural foreign language education: the competency-based approach. Advanced Education. 2017. No. 8. P. 4-9. https://doi.org/10.20535/2410-8286.101358

4. UNESCO. ICT Competency Framework for Teachers. Version 3. Paris: UNESCO, 2018.

5. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume. Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020.